

Utlåtande 2006: RV (Dnr 328-5174/2005)

Bibliotek i rörelse – ett förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010

Redovisning av uppdrag från kommunfullmäktige

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande
Förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010 godkänns.

Föredragande borgarrådet Roger Mogert anför följande.

Bakgrund

Den nu gällande biblioteksplanen för Stockholms stadsbibliotek antogs av kulturnämnden i juni 2002 och har sedan dess utgjort det övergripande styrdokumentet för stadsbibliotekets verksamhet. Denna plan omfattar således enbart kulturnämndens biblioteksverksamheter.

Kommunfullmäktige gav den 24 januari 2005 i samband med behandlingen av den s.k. SPO-utredningens del 2, Insatser för fördjupad demokrati (utl 2005:6), kulturnämnden i uppdrag att ta fram en biblioteksplan som antas av kommunfullmäktige.

Den 23 maj 2005 behandlade kommunfullmäktige ett ärende om förstudie kring samverkan mellan stadsbibliotek och skolbibliotek varvid det ovan nämnda uppdraget kom att utvidgas (utl 2005:97). Kommunfullmäktige beslutade att ge kulturnämnden i uppdrag att i samverkan med utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna ta fram ett övergripande måldokument för skolbibliotek och stadsbibliotek vilket ska redovisas som en del av biblioteksplanen.

I samband med att kommunfullmäktige den 3 oktober 2005 behandlade ärendet om ”Redovisning av förstudie till ett nytt stadsbibliotek” (utl 2005:145) anfördes att kulturnämnden inför framtiden bör ta fram en heltäckande renoveringsplan för samtliga stadsdelsbibliotek.

Kulturnämnden beslutade den 6 december 2005 att godkänna kulturförvaltningens förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad samt att överlämna ärendet till kommunstyrelsen, *bilaga 3*.

Kulturförvaltningen inkom den 26 april 2006 till kommunstyrelsen med fyra justeringar av formell karaktär till ärendet om ”Bibliotek i rörelse, ett förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010”, *bilaga 2*.

Remisser

Ärendet har remitterats för synpunkter till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Katarina-Sofia stadsdelsnämnd och Liljeholmens stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret anser att det är angeläget att samverka och samordning mellan stadens olika bibliotek fördjupas och utvecklas. Kontoret beklagar att uppdraget om ett övergripande måldokument inte arbetats i biblioteksplanen och ställer sig tveksamt till att ta fram ännu ett styrdokument. Vidare anser kontoret att kulturnämnden undviker att göra något strategiskt val gällande biblioteksstrukturen.

Utbildningsnämnden ställer sig i huvudsak positiv till förslaget men anser att vissa delar bör förtydligas. Nämnden anser att samordningen mellan skolbibliotek och folkbibliotek bör öka för att tillgängliggöra bokflödena och i arbetet med läsglädje i skolan. Nämnden påpekar att det dock alltid är rektor på skolan som har det pedagogiska biblioteksuppdraget.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser att förutsättningarna för att använda befintliga resurser på bästa sätt stärks med hjälp av gemensamma mål. Nämnden är positiv till att skol- och folkbibliotek samordnas i gemensamma lokaler på liknande sätt som planeras vid Hässelby torg, där långt framkomna planer finns att samordna Hässelby strands bibliotek med skolbiblioteket i Hässelbygårdsskolan i skolans lokaler. Nämnden anför dock att de olika bibliotekens huvudsakliga uppdrag inte får suddas ut utan måste bibehållas.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd har inget att anföra mot biblioteksplanens övergripande och strategiska inriktning vad gäller verksamhetens innehåll. Nämnden anser att biblioteksplanen på ett förtjänstfullt sätt redovisar hur andra styrdokument med relevans för verksamheten integreras i planen. Men

nämnden beklagar att förslaget till biblioteksplan saknar det övergripande måldokumentet för skolbibliotek och stadsbibliotek. Vidare tillstyrker nämnden både en utbyggnad av huvudbiblioteket samt den föreslagna uppdragsplanen för stadsdelsbiblioteken.

Liljeholmens stadsdelsnämnd välkomnar en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006 - 2010 och instämmer i att bibliotekens roll bör anpassas utifrån samhällets och Stockholms stads förändringar och utveckling. Innehållet i biblioteksplanen är mycket omfattande och ambitiöst men nämnden anser att tydligare och mer konkreta åtgärdsförslag bör utarbetas för att planen skall få genomslagskraft.

Mina synpunkter

Det är positivt att staden genom den föreslagna biblioteksplanen – ”Bibliotek i rörelse, ett förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010” – får ett styrdokument som gäller stadens samtliga biblioteksverksamheter. Den tidigare planen antagen av kulturnämnden har utgjort en viktig plattform för utvecklingen av stadsbiblioteket. Men genom beslut av kommunfullmäktige inrättas gemensamma mål för skolbibliotek och folkbibliotek. Arbetet med en ökad integrering mellan verksamheterna leder till förbättrade möjligheter till språkutveckling. Genom ökad samordning tillgängliggörs bokflödena vilket stimulerar läsglädjen för barn och unga.

Biblioteksplanen redovisar på ett förtjänstfullt sätt hur andra styrdokument i staden med relevans för verksamheten integreras i planen. Den pekar tydligt på skolplanens mål för språkutveckling och lärande och sambandet till skolbibliotekens uppdrag. Dessvärre saknas det övergripande måldokumentet kring samverkan mellan skola, stads- och skolbibliotek i biblioteksplanen. Kulturnämnden ska i enlighet med kommunfullmäktiges beslut (utl 2005:97) ta fram ett sådant dokument vilket kommer att redovisas till fullmäktige som en del 2 till biblioteksplanen.

Planen betonar bibliotekets demokratiska betydelse och vikten av att biblioteken fungerar som offentliga rum dit medborgaren kan komma utan krav på vare sig ekonomi, kön, ålder, utbildning, funktionshandikapp eller språk. Det samtida biblioteket ska vara en plats för böcker, media, film, musik men också en mötesplats med programverksamhet och seminarier. Biblioteket ska ge plats för både det formella och det informella lärandet och IT- och multimediatekniken skapar nya möjligheter för individen att inhämta kunskap. Detta ställer krav på att biblioteksrummen kan skifta fokus beroende på olika situationer och behov. Staden planerar för ett nytt huvudbibliotek (särskilt ärende dnr

328-3818/2005) som utgår från dessa krav och har en utformning som motsvarar dagens behov. Men utvecklingen av det samtida biblioteket berör givetvis samtliga stadsdelsbibliotek.

Jag delar stadsledningskontorets uppfattning att dagens biblioteksstruktur vuxit fram utifrån villkor och förväntningar som var aktuella igår. Stadsdelsbibliotekens biblioteksrum måste på lång sikt utvecklas i riktning mot så flexibla lösningar som möjligt. Ombyggnationen av Medborgarplatsens bibliotek som idag även rymmer ett ungdomsbibliotek – PUNKTmedis – är ett bra exempel på en väl genomförd modernisering. För att möta de behov som finns, vilket i biblioteksplanen uppskattas till 12-17 bibliotek som är i behov av upprustning och modernisering, krävs 10 mnkr per år under en 10-årsperiod. Det kommer att vara en prioriterad fråga inför kommande budgetarbeten.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

Förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010 godkänns.

Stockholm den

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Roger Mogert

Anette Otteborn

ÄRENDET

Kulturnämnden beslutade den 6 december 2005 att godkänna kulturförvaltningens förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad samt att överlämna ärendet till kommunstyrelsen, *bilaga 3*.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 november 2005 har i huvudsak följande lydelse.

Bakgrund

Den nu gällande biblioteksplanen för Stockholms stadsbibliotek, "*Biblioteksverksamhet i Stockholms stad – en strategisk biblioteksplan*" antogs av Kulturnämnden vid sammanträde 2002-06-11, § 80, och har sedan dess utgjort det övergripande styrdokumentet för stadsbibliotekets verksamhet. Denna plan omfattar endast Kulturförvaltningens biblioteksverksamheter.

Vid kommunfullmäktiges sammanträde 2005-01-23 behandlades, § 25, kommunstyrelsens utlåtande 2005:6 RI+V, "*Stadens politiska organisation (SPO)...Insatser för fördjupad demokrati, del 2.*"

I utlåtandet sägs om stadsdelsbiblioteken bl. a att (sid. 21) "... *samarbetet mellan stadsdelsbiblioteken och övriga lokala kommunala verksamheter som skola, förskola, äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade skall utvecklas ytterligare. Detsamma gäller samarbetet med det lokala kulturlivet och andra lokala aktörer. Stadsdelsbiblioteken skall där det är möjligt integreras med skolbiblioteken och spela en viktig roll i arbetet med att förbättra barns språk- och läsutveckling. I flera stadsdelar spelar stadsdelsbiblioteken en nyckelroll i stadsdelarnas arbete med att hjälpa medborgare med utländsk bakgrund att utveckla det svenska språket. Kulturnämnden skall ta fram en biblioteksplan som antas av kommunfullmäktige.*"

Kommunfullmäktige kom därefter att, som punkt nr 14, besluta att "Kulturnämnden ges i uppdrag att ta fram en biblioteksplan samt instruktioner för biblioteksråden som antas av kommunfullmäktige".

Vid Kommunfullmäktiges sammanträde 2005-05-24 kom uppdraget att utvidgas. Som § 29 på dagordningen behandlades kommunstyrelsens utlåtande nr 2005:97 "Förstudie kring samverkan mellan stadsbibliotek och skolbibliotek". I utlåtandet anges bl. a att (sid. 4) "...*Kommunfullmäktige gav i samband med beslut om SPO 2 (utl. 2005:6) kulturnämnden i uppdrag att ta fram en ny biblioteksplan. Uppdraget bör utökas till att även inkludera skolbiblioteken. Det ska resultera i ett övergripande måldokument dels för att utveckla samverkan mellan biblioteksverksamheterna, dels för att öka tillgången till bibliotek, både under skoltid och fritid.*"

Kommunfullmäktige kom därefter att, som en av tre beslutspunkter, besluta att "Kulturnämnden ges i uppdrag att i samverkan med utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna ta fram ett övergripande måldokument för skolbibliotek och stadsbib-

liotek i enlighet med vad som anförs i utlåtandet. Måldokumentet ska redovisas som en del av biblioteksplanen.”

Vidare behandlade kommunfullmäktige vid sammanträde 2005-10-03, § 16, kommunstyrelsens utlåtande 2005:145, ”Redovisning av förstudie till ett nytt stadsbibliotek”.

I utlåtandet berörs kort även stadsdelsbibliotekens lokalmässiga förutsättningar och det anges att (sid. 5) ”...de krav som ställs på det moderna biblioteket gäller samtliga stadsdelsbibliotek men i mindre skala...Kulturnämnden har under senare år i samarbete med fastighets- och saluhallsnämnden genomfört ett flertal översyner och upp- rustningar av stadsdelsbiblioteken. Inför framtiden bör kulturnämnden ta fram en heltäckande renoveringsplan för samtliga stadsdelsbibliotek.

Förvaltningen bedömer detta som angeläget och har valt att infoga en bedömning av samtliga stadsdelsbiblioteks läge och lokalmässiga status i förslaget till biblioteksplan.

I anslutning till detta ges också en översiktlig bedömning av de investeringar en modernisering av stadsdelsbiblioteken kan kräva.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen gör bedömningen att den hittillsvarande biblioteksplanen varit av mycket stort värde i stadsbibliotekets utvecklingsarbete. En ny biblioteksplan, som är beslutad av Kommunfullmäktige och som också innefattar skolbiblioteken, är enligt förvaltningens mening av ännu större värde för det strategiska utvecklingsarbetet av stadens biblioteksverksamheter.

Dock ser förvaltningen behov av att i ett separat ärende återkomma med det övergripande måldokument kring samverkan mellan skola, stads- och skolbibliotek samt barns- och ungdomars tillgång till bibliotek som nämns i förslaget till biblioteksplan.

Detta arbete kan bara ske i nära samverkan med stadsdelsförvaltningar och utbildningsförvaltningen och kommer att fortsätta under våren.

Förvaltningen vill avslutningsvis betona vikten av att förslaget till biblioteksplan ses som ett strategiskt styrdokument som anger ramar och riktning samt att den kommande remissrundan bedöms ha betydelse för dokumentets slutliga utformning.

Kulturförvaltningen inkom den 26 april 2006 till kommunstyrelsen med fyra justeringar av formell karaktär till ärendet om ”Bibliotek i rörelse, ett förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010”, *bilaga 2*.

REMISSER

Ärendet har remitterats för synpunkter till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Katarina-Sofia stadsdelsnämnd och Liljeholmens stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2006 är i huvudsak av följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att det är angeläget att samverka och samordning mellan stadens olika bibliotek fördjupas och utvecklas. Av särskilt vikt är att samarbetet mellan stadsdelsbiblioteken, skolorna och skolbiblioteken fungerar väl för att stärka och underlätta elevernas språkutveckling. I biblioteksplanen föreslås att ett gemensamt och övergripande måldokument tas fram för att utveckla detta samarbete. Stadsledningskontoret beklagar att detta dokument inte arbetades in i biblioteksplanen och ställer sig tveksamt till att ta fram ännu ett styrdokument.

Stadsledningskontoret instämmer i Katarina-Sofias stadsdelsnämnds synpunkt att andra styrdokument på ett förtjänstfullt sätt integreras i biblioteksplanen.

I förslaget till biblioteksplan aktualiseras hur biblioteksstrukturen inom staden ska se ut. Stadsledningskontoret anser dock att kulturnämnden undviker att göra något strategiskt val gällande biblioteksstrukturen. I biblioteksplanen redovisas ett uppskattat lokalbehov för Stockholms stadsbibliotek som innebär att 12-17 bibliotek är i behov av upprustning/modernisering. En renovering av ett befintligt, större stadsdelsbibliotek beräknas uppgå till cirka 15-18 mnkr. I ett annat ärende "Återredovisning av förutsättningar för ett nytt stadsbibliotek", som är på väg fram till kommunfullmäktige under våren 2006 föreslår kulturförvaltningen nämnden att förorda en utbyggnad av stadsbiblioteket vid Sveavägen, investeringskostnaderna uppskattas till 625-795 mnkr.

Stadsledningskontoret menar att det är angeläget att prioritera och se långsiktigt på frågan kring biblioteksstrukturen så att möjligheter finns till flexibla lösningar. Dagens biblioteksstruktur har vuxit fram utifrån villkor och förväntningar som var aktuella igår. Stadsledningskontoret instämmer i att det måste finnas beredskap för att möta förändringar i staden. Det måste finnas möjlighet att förändra biblioteksstrukturen utifrån övergripande förändringar i stadsbilden.

Utbildningsnämnden beslutade den 16 mars 2006 att som svar på remissen anföra följande.

Utbildningsnämnden är positiv till skrivningarna om skolan i den strategiska planen för biblioteksverksamheten i Stockholms stad. I planen framgår att skolbiblioteken och folkbiblioteket har skilda uppdrag och roller i arbetet att främja läsning hos barn och unga. Däremot bör samordningen öka dels för att tillgängliggöra bokflödena och dels i arbetet med läsglädje i skolan. Det enorma utbud, inklusive barn och ungdomsböcker i andra språk än svenska, samt barnbibliotekariernas erfarenhet och arbetssätt är en stor resurs som också bör komma skolorna till del. Det är dock alltid rektor på skolan som har det pedagogiska biblioteksuppdraget.

Reservation anfördes av *Helen Jäderlund Eckardt m.fl. (fp)*, *Cecilia Brinck m.fl. (m)* och *Nina Ekelund (kd)* till förmån för eget yrkande, *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 20 februari 2006 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till skrivningarna i den strategiska planen för biblioteksverksamheten i Stockholms stad. I det fortsatta arbetet bör dock de enskilda nämndernas och förvaltningarnas styrsystem samt huvudmannaskap uppmärksammas. Vad avser skolbiblioteken så måste t.ex. varje förslag ställas mot utbildningsförvaltningens uppdragsavdelning och mediatekets uppdrag. På samma sätt måste hänsyn tas till den enskilda skolans handlingsfrihet.

Det är också viktigt att i högre grad tydliggöra skillnaderna mellan skol- och stadsbiblioteket. Skolbiblioteket växer fram i dialog mellan skolbibliotekarien och lärarna och är därvidlag först och främst ett pedagogiskt verktyg. Varje skola bygger upp sin egen profil utifrån lokala förutsättningar som elevunderlag, arbetsplaner, pedagogisk profil etc. Det är viktigt att skolbiblioteket som ett pedagogiskt verktyg i vardagen lyfts fram och beskrivs i sin egen rätt.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade den 28 mars 2006 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av *Helen Jäderlund Eckardt m.fl. (fp)*, *Birgitta Wahlman m.fl. (m)* och *Fredrik Wallén (kd)*, *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 februari 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har tagit del av förslaget till ny strategisk biblioteksplan för 2006-2010. Planen omfattar stadens samtliga bibliotek. Förvaltningen anser att förutsättningarna för att använda befintliga resurser på bästa sätt stärks med hjälp av gemensamma mål. Dock anser förvaltningen att de olika bibliotekens huvudsakliga uppdrag inte får suddas ut utan bibehållas.

En strategisk plan som omfattar verksamheter vilka ansvarsmässigt hör till tre olika nämnder förutsätter att ansvarsfördelningen mellan de olika nämnderna tydligt klargörs. Speciellt viktigt är hur ansvaret för läsutvecklingen i förskolan och i förskoleklass ska organiseras.

Skolbiblioteken har idag en väsentlig roll i skolans uppdrag att förmedla kunskaper och färdigheter till eleverna. Det är skolan som har det övergripande ansvaret för elevernas språk- och läsutveckling samt modersmålsträning. En resurs som redan idag används är skolans möjlighet att låna böcker från Internationella biblioteket. Distribu-

tionen av böcker mellan skolan och stadsbiblioteket behöver ses över. Idag finns ingen fungerande distributionskanal mellan skolbiblioteken och Stockholms stadsbibliotek.

Bibliotekens roll, att vara ett stöd för eleverna i deras sökande efter kunskap, underlättas av att eleverna har närhet till skolans bibliotek. Förvaltningen är positiv till att skol- och folkbibliotek samordnas i gemensamma lokaler på liknande sätt som planeras vid Hässelby torg, där långt framkomna planer finns att samordna Hässelby strands bibliotek med skolbiblioteket i Hässelbygårdsskolan i skolans lokaler. Biblioteket kan då utvecklas till att även inrymma andra kulturaktiviteter. Förslaget till att utveckla biblioteken till lokala kulturcentra och träffpunkter för unga är förvaltningen positiv till.

Redan idag finns vid Barn-, ungdoms- och skolavdelningen i Hässelby-Vällingby ett uppbyggt nätverk i vilket ingår skol- och barnbibliotekarier från stadsdelens 14 grundskolor, tre folkbibliotek, en regionbibliotekarie från Utbildningsförvaltningen samt en utvecklingssekreterare från stadsdelsförvaltningen. Gruppen träffas tre gånger per termin och syftet med gruppen är att varje år ta fram en gemensam läsplan. Läsplanen antogs av nämnden i november 2005. Läsplanen fokuserar på barn och ungdomars läsutveckling, vilket är ett prioriterat område i såväl stadens budget som stadsdelens verksamhetsplan.

Biblioteksplanen anger riktningen och ramarna. Inom dessa har medarbetare vid stadens bibliotek stor frihet att utforma uppdraget utifrån användarnas behov. Detta sker i dialog med stadsdelarnas brukare och biblioteksråd. Ett biblioteksråd planeras i stadsdelen.

Biblioteksrådets uppgift är att vara ett rådgivande organ som ska främja samarbetet mellan stadsdelsförvaltningen och Stockholms Stadsbibliotek främst i frågor kring bibliotekets roll i förskola och skola, äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning, för vuxnas fortsatta lärande samt i det lokala kulturlivet. Med ett gemensamt måldokument ges bra förutsättningar för att samarbetet underlättas.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd beslutade den 23 mars 2006 att i huvudsak godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen. Nämnden konstaterar att stadens redovisning av förutsättningarna för ett nytt stadsbibliotek nu föreligger och bör tillstyrkas. Nämnden framhåller att satsningen på ett nytt huvudbibliotek inte får medföra sämre utvecklingsmöjligheter för stadsdelsbiblioteken

Därutöver anförde nämnden följande:

Vi ansluter oss till största delen till förvaltningens yttrande och instämmer i att biblioteksplanens övergripande och strategiska inriktning är bra. I likhet med förvaltningen förutsätter vi också att ärendet kompletteras med ett måldokument för samverkan mellan stadsbibliotek och skolbibliotek.

Ärendet med redovisning av förutsättningarna för ett nytt stadsbibliotek har tagits fram av fyra förvaltningar gemensamt och ska under våren beslutas av fyra centrala nämnder: stadsbyggnadsnämnden, marknämnden, fastighets- och saluhallsnämnden och kulturnämnden. Ärendet innehåller programförutsättningar och kostnadsbedömningar för ett nytt stadsbibliotek. Kommunfullmäktige har också uppdragit åt stadsbyggnadsnämnden att genomföra en internationell arkitekttävling, som ska utlysas när återredovisningen godkänts. Vi menar att det är mycket nödvändigt med en utbyggnad av huvudbiblioteket, en av Stockholms mest besökta platser, och att en arkitekttävling kan ge staden en ny spännande byggnad. Vi förutsätter dock att denna utbyggnad inte minskar möjligheterna att utveckla stadsdelsbiblioteken.

Reservation anfördes av *Margareta Björk m.fl.* (m) och *Fredrik Lundin m.fl.* (fp) till förmån för eget yrkande, *bilaga 1*.

Reservation anfördes av *Patrik Holmberg* (kd) till förmån för eget yrkande, *bilaga 1*.

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 mars 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har inget att erinra mot planens övergripande strategiska inriktning
Biblioteksplanen syftar till att förbättra och utveckla stadens biblioteksverksamhet på olika sätt med de möjligheter dagens samhälle erbjuder med litteratur i olika former, olika tekniker och pedagogiska kunskaper. En av periodens stora utmaningar anges bli ”att möta rörelsen mot digitalisering i samhället och de nya behov den väcker hos enskilda individer”. Det livslånga lärandet samt invånarnas – framförallt barns och ungdomars – förmåga att på olika sätt hantera stora mängder information betonas. Förvaltningen har inget att erinra mot den redovisade övergripande strategiska inriktningen för biblioteksverksamheten inom staden. Ej heller har förvaltningen något att erinra mot de angivna syftena med biblioteksplanen.

I biblioteksplanen integreras på ett förtjänstfullt sätt andra styrdokument

Förvaltningen anser vidare att biblioteksplanen på ett förtjänstfullt sätt redovisar hur andra styrdokument med relevans för verksamheten integreras i planen. Det gäller UNESCO:s manifest för folkbibliotekens och skolbibliotekens verksamheter, Bibliotekslagen, stadens förskoleplan och skolplan, läroplanerna för grund- och gymnasieskolorna, Socialtjänstlagen, stadens plan för jämlikhet, integration och mångfald, Stockholms stads näringslivspolitiska program, stadens policy för funktionshindrade och handikapplan, stadens äldreomsorgsplan samt Framtidsutredningen Stockholms stad – om stadens ekonomiska utveckling 2005 – 2030.

Det av kommunfullmäktige beställda måldokumentet för samverkan mellan stadsbibliotek och skolbibliotek saknas

Men förvaltningen beklagar samtidigt att föreliggande förslag till biblioteksplan inte är komplett, eftersom planen inte innefattar det övergripande måldokument för skolbibliotek och stadsbibliotek som kommunfullmäktige givit kulturnämnden i uppdrag att i samverkan med utbildningsnämnden ta fram. Enligt fullmäktiges beslut ska måldokumentet ”redovisas som en del av biblioteksplanen”. Förvaltningen kan således konstatera att den föreliggande remissen inte omfattar en komplett biblioteksplan och att den del som saknas är av särskild relevans för stadsdelsnämndernas/-förvaltningarnas ansvarsområde. Förvaltningen förutsätter därför att stadsdelsnämnderna ges möjlighet att yttra sig över det separata ärende som kulturnämnden aviserar med det övergripande måldokumentet kring samverkan mellan skola, stads- och skolbibliotek samt barns och ungdomars tillgång till bibliotek.

Vad som sägs om ”strategier för utveckling av skolbibliotek för nutidens och framtidens elever” utgör därför närmast en upprepning av vad som anförs härom i den gällande skolplanen för staden. Det som tillförs är att skolornas behov av ett stöd för biblioteksutveckling ska ske i samverkan med Medioteket och andra biblioteksresurser inom staden. Det som sägs om ”strategier för ett framgångsrikt samarbete mellan stockholms stadsbibliotek, förskolor och skolor med sina bibliotek” är - vid sidan av uttryck som ”ömsesidig dialog mellan jämbördiga parter”, ”gemensam kompetensutveckling för att uppnå gemensamma mål” och ”samarbetet bedrivs på alla nivåer” - i huvudsak endast att ett gemensamt övergripande måldokument ska tas fram.

Goda strategier för stöd till småbarn, vuxenutbildning, äldre och arbetsplatser

När det gäller ”strategier som möter behoven av att få lära och uppleva” finns flera sådana som berör förvaltningens eget ansvarsområde. Förvaltningen ser särskilt positivt på och tillstyrker följande.

- Utökad samarbete med BVC och föräldrar rörande barns språkutveckling under de första två åren
- Utveckla och marknadsföra fysiska och nätbaserade lärmiljöer i samarbete med andra aktörer inom vuxenutbildningen
- Metodstöd till medarbetare inom vård och omsorg med fördjupade kunskaper kring kulturens och litteraturens läkande och lindrande kraft
- I nära kontakt med äldreomsorgen utveckla biblioteksverksamhet för äldreboenden
- Flexibel biblioteksservice för äldre genom en bokbuss
- Utveckla former för personalbibliotek vid arbetsplatser

Förvaltningen vill i detta sammanhang framhålla att Katarina-Sofia stadsdelsnämnds nyinrättade biblioteksråd av nämnden givits i uppdrag att under år 2006 bl.a. prioritera frågor som rör barns och ungdomars läslust och språkutveckling samt biblioteksverksamhet för de äldre.

Likaså finns goda strategier som främjar demokratiarbete och lokalt kulturliv

Likaså finns det bland angivna ”strategier som möter behoven av att få kommunicera och påverka” ett par strategier som förvaltningen vill framhålla.

- Utveckla biblioteken till offentliga arenor för debatt och samtal, för möten mellan olika människors tankar, kulturer och åsikter.
- Delta i utvecklingen av det lokala kulturlivet i samverkan med andra lokala aktörer och biblioteksråd.

Nämnda strategier ansluter väl till de uppdrag som bl.a. åvilar stadsdelsnämnder och förvaltningar vad avser demokratiarbete samt att samverka lokalt i kultur- och utbildningsfrågor. Som exempel kan nämnas att Katarina-Sofia stadsdelsnämnds biblioteksråd under sitt första verksamhetsår även fått i uppdrag av nämnden att verka för att utveckla ”biblioteket som en arena när det gäller att stärka medborgarens inflytande över den lokala demokratin”.

Förvaltningen har inget att erinra mot de strategier som i biblioteksplanen anges ”för att förbättra och utveckla processer och resurser”. Nämnda strategier berör i huvudsak arbetsmetoder, kompetensbehov, omvärldsbevakning samt tjänsteutbud inom biblioteksverksamheten.

Den fysiska biblioteksstrukturen är omfattande

I avsnittet ”Stockholms stadsbibliotek – framtida biblioteksrum” behandlas den fysiska biblioteksstrukturen inom staden. Genom att kulturnämnden i den föreslagna biblioteksplanen undviker en presentation av problem och möjliga framtida strategier i termer av alternativa planeringsnivåer döljs också de inbyggda målkonflikterna när det gäller biblioteksstrukturen. I planen utgår kulturnämnden från en i stort oförändrad struktur med 39 stadsdelsbibliotek och ett kraftigt utbyggt huvudbibliotek där lokalytan fördubblas.

I biblioteksplanen anges att Stockholms stadsbiblioteks lokaler för närvarande omfattar huvudbiblioteket med annex, tre bibliotek i Kulturhuset, Internationella biblioteket, 39 stadsdelsbibliotek och samt 50 bemannade bibliotek som bedrivs i samarbete med landsting, äldreomsorg och kriminalvård. Härutöver finns biblioteksservice på ett trettio-tal olika arbetsplatser. Den samlade biblioteksytan anges till 34 000 kvm och den årliga hyreskostnaden härför till 43 mnkr.

Förvaltningen tillstyrker föreslagen upprustningsplan för stadsdelsbiblioteken.

I biblioteksplanen konstateras att ”beredskap måste finnas för att kunna flytta bibliotek till mer attraktiva lägen och/eller modernisera lokalerna med bibehållet läge”. En genomgång av lokalerna har visat att 12-17 bibliotek är i behov av upprustning/modernisering. En genomgripande renovering av ett befintligt, större stadsdelsbibliotek anges till 15-18 mnkr. Samtidigt konstateras att med den nuvarande resurstilldelningen kan endast vanligt underhåll genomföras i de befintliga bibliotekslokalerna. Förvaltningen tillstyrker därför förslaget om att årligen under en 10-årsperiod avsätta 10 mnkr för upprustning av stadsdelsbiblioteken. En sådan satsning ter sig ofrån-

komlig om den nuvarande decentraliserade strukturen med stadsdelsbibliotek ska kunna möta de framtida utmaningarna för biblioteksverksamheten.

..och förutsätter att särskilda medel avsätts för bibliotek i utvecklingsområden..

Inom staden finns ett antal stora utvecklingsområden (Norra Djurgårdsstaden, Nordvästra Kungsholmen, Norra Stationsområdet, Johanneshov/Globen-området). I syfte att bevara den decentraliserade biblioteksstrukturen förutsätter förvaltningen också att det vid exploateringen inom dessa områden – liksom det har gjorts i Södra Hammarbyhamnen – avsätts medel i särskild ordning för att etablera nya biblioteksrum i de nya stadsdelarna.

..men anser inte att den antydda biblioteksstrukturen med ett kraftigt utbyggt huvudbibliotek är självklar och saknar en alternativ strategi

I biblioteksplanen anförs följande om huvudbiblioteket: ”Biblioteksplanen ligger till grund för arbetet kring det nya Stadsbiblioteket, där avsikten är att skapa ett bibliotek som tar fasta på rummets föränderliga möjligheter”. Planerna för det nya huvudbiblioteket – ”Stockholm växer, en förstudie till ett nytt Stadsbibliotek” - har under år 2005 redovisats och behandlats inom staden.

Katarina-Sofia var en av de stadsdelsnämnder som förstudien remitterades till för yttrande. Nämnden beslöt (SDN 2005-02-17, §14) åberopa förvaltningens utlåtande i ärendet. Härutöver lämnades två särskilda uttalanden. En i utlåtandet intagen sammanfattning är i synpunktsdelen av följande lydelse.

Förvaltningen har inget att erinra mot att huvudbiblioteket utvidgas och moderniseras i olika avseenden. Att bevara Asplundhuset med dess nuvarande funktioner och bygga till huvudbiblioteket i riktning mot Odenplan torde i och för sig vara ofrånkomligt. Men i remissunderlaget saknas dels en redovisning av storleken på de investeringskostnader som skulle bli aktuella enligt de presenterade alternativen, dels en diskussion kring möjliga alternativa strategier för folkbiblioteksverksamheten i Stockholm. Därför kan förvaltningen inte ta ställning till den redovisade förstudien till ett nytt stadsbibliotek. Om den föreslagna investeringen ligger i intervallet 0,5 à 1 miljard kronor – vilket förvaltningen grovt uppskattar den till - torde en sådan bli aktuell inom stadens biblioteksverksamhet en à två gånger per sekel. Innan ärendet förs till beslut i kommunstyrelsen/kommunfullmäktige bör det breddas med såväl ekonomiska analyser som möjliga alternativa strategier för biblioteksverksamheten i Stockholm.

Vid kommunfullmäktiges behandling av ärendet (KF 2005-10-03, § 16, KS-utl. 2005:145) beslöt fullmäktige ge berörda nämnder i uppdrag att fortsätta med en fördjupad programstudie samt utreda de ekonomiska förutsättningarna och redovisa dessa snarast till kommunstyrelsen. Stadsbyggnadsnämnden fick i uppdrag att genomföra en arkitekttävling för ett nytt Stadsbibliotek sedan de ekonomiska förutsättningarna återredovisats för kommunstyrelsen. Det fortsatta arbetet med ett nytt Stadsbibliotek ska samordnas av stadsdirektören. Enligt underhandsuppgifter från stadsledningskontoret kommer de ekonomiska förutsättningarna att återredovisas för kommunstyrelsen under april 2006.

Den grundfråga som här aktualiseras rör hur biblioteksstrukturen inom staden ska se ut. Ska vi ha ett mycket stort och omfattande huvudbibliotek samt ett fyrtiotal små stadsdelsbibliotek? Balansen mellan centrum och periferi skulle med den föreslagna fördubblingen av lokalytan vid huvudbiblioteket rubbas till centrums fördel. Skulle en alternativ strategi kunna vara att satsa mer på stadsdelsbiblioteken, skolbiblioteken eller en struktur med regionbibliotek? Varför t.ex. inte inrätta ett regionbibliotek med komplett biblioteksservice på Södermalm – en stadsdel med över 100 000 invånare? Är det möjligt att flytta en del funktioner som t.ex. Barnboksinstitutet, Internationella biblioteket eller Talboksbiblioteket till lokaler i eller i anslutning till något annat bibliotek i staden? Bör det inte vara en statlig angelägenhet att svara för biblioteksfunktionen för den högre utbildningens behov? Bör inte huvudbiblioteket som centrum för folkbiblioteksverksamheten inom staden snarare inrikta sin verksamhet mot andra målgrupper – bland annat skolelever, eftersom de senaste undersökningarna av läs- och skrivförmågan bland dessa visat på stora brister?

Förvaltningen saknar mot denna bakgrund i biblioteksplanen en diskussion och redovisning bakom det principiella vägval som kulturnämnden gjort när nämnden synes förorda en investering om sannolikt närmare 1 miljard kronor, som därmed för lång tid sannolikt lägger fast en biblioteksstruktur i staden som blir mer centraliserad än hittills. I vart fall kan förvaltningen konstatera att biblioteksplanen förutsätter en lösning av huvudbibliotekets lokalproblem som inte är given vare sig ur ett verksamhetsmässigt eller ur ett resursmässigt perspektiv. Förvaltningen ställer sig därför avvaktande till denna lösning.

Sammanfattningsvis får förvaltningen anföra att den inte har något att anföra mot biblioteksplanens övergripande och strategiska inriktning vad gäller verksamhetens innehåll samt anser att innehållet i andra relevanta styrdokument integreras väl i planen. Men förvaltningen beklagar att förslaget till biblioteksplan inte är komplett, eftersom planen inte innefattar det av kommunfullmäktige efterfrågade övergripande måldokumentet för skolbibliotek och stadsbibliotek, vilket när det föreligger bör remitteras för synpunkter i särskild ordning. Biblioteksplanen innehåller goda strategier för arbete med viktiga målgrupper samt goda strategier som främjar demokratiarbete och lokalt kulturliv. Förvaltningen tillstyrker den föreslagna upprustningsplanen för stadsdelsbiblioteken och förutsätter att särskilda medel avsätts för att inrätta sådana bibliotek i stora utvecklingsområden. Förvaltningen anser dock inte att den antydda biblioteksstrukturen med ett kraftigt utbyggt huvudbibliotek är självklar och saknar en redovisning av alternativa strategier.

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade den 23 mars 2006 att som svar på remissen överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av *Magnus Hellström m.fl.* (m), *Karin Berggren*, *Elisabet Abelson* (båda fp) och *Andreas Sturesson* (kd) till förmån för eget yrkande, *bilaga 1*.

Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 9 februari 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006 - 2010 och instämmer i att bibliotekens roll bör anpassas utifrån samhällets (och Stockholms stads) förändringar och utveckling. I planen nämns bl. a förändringsområden inom utbildning, högre krav på kompetensutveckling inom yrkeslivet, nya medier och digitalt utvecklade informationsresurser samt förändrade sätt att distribuera medier direkt till användaren.

Förvaltningen ser det som angeläget med ett utvecklat samarbete mellan stadsbiblioteken, stadsdelsnämnderna, Kulturskolan och utbildningsnämnden. Barns och ungas villkor förbättras utifrån en helhetssyn. Förskola, skola och bibliotek kan tillsammans bidra till ett språkutvecklande förhållningssätt, där de olika institutionerna medvetet och strukturerat kompletterar varandra.

Att utveckla biblioteken till mötesplatser och offentliga arenor för debatt, samtal och kulturella aktiviteter, strategiskt placerade ”mitt i byn”, bidrar till att skapa ett lokalt kunskapscentrum, tillgängligt för alla medborgare.

Förvaltningen instämmer i att vid planering av nya stadsdelar skall ställning tas till om staden skall etablera och driva nya bibliotek i dessa områden samt att det skall finnas ett flexibelt förhållningssätt till möjligheten att förändra biblioteksstrukturen utifrån övergripande förändringar i stadsbilden. I remissvar till stadsbyggnadsnämnden angående plansamråd för södra Liljeholmstorget i september 2005 såg stadsdelsnämnden positivt på etablering av ett bibliotek vid torget.

Den digitala utvecklingen där biblioteken utgör arenor för information och kommunikation och där särskild teknik utvecklats för att underlätta tillgången till information och möjlighet att kommunicera anser förvaltningen ligger i tiden. Denna utveckling får dock inte ske på bekostnad av att bibliotekens traditionella utbud av antalet utgivna böcker begränsas.

Biblioteksplanen berör i hög utsträckning stadsbibliotekens interna arbete kring medarbetarnas kompetens och utvecklingsarbete. Det övergripande måldokument kring samverkan mellan skola, stads- och skolbibliotek samt barn- och ungdomars tillgång till bibliotek skall under våren utarbetas i nära samverkan med stadsdelsförvaltningar och utbildningsförvaltningen.

I sammanhanget kan nämnas att ett lokalt biblioteksråd nu har bildats i Liljeholmen med deltagande av tre förtroendevalda från Liljeholmens stadsdelsnämnd. Rådet har ännu inte haft sitt första sammanträde.

Avslutningsvis anser förvaltningen att innehållet i Kulturnämndens förslag till strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006 – 2010 är mycket omfattande och ambitiöst men saknar konkreta åtgärdsförslag. För att biblioteksplanen skall få genomslagskraft måste den brytas ner i delmål som tydligare beskriver uppdrag, innehåll och ansvarsfördelning.

RESERVATIONER M.M.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Helen Jäderlund Eckardt m.fl. (fp), Cecilia Brinck m.fl. (m) och Nina Ekelund (kd) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som sitt yttrande över remissen ”Bibliotek i rörelse – en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006 – 2010.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Margareta Björk m.fl. (m) och Fredrik Lundin m.fl. (fp) till förmån för eget yrakande enligt följande.

att förvaltningens tjänsteutlåtande utgör svar på remissen
samt att därutöver anföras

Stadsdelsförvaltningen har visat att det i remissunderlaget saknas en redovisning av storleken på de investeringskostnader som kommer att krävas för en upprustning av stadens bibliotek. Detta gäller även kostnaderna för en kommande tillbyggnad av huvudbiblioteket.

I arbetet med att utveckla biblioteksverksamheten är tillgänglighet och service av avgörande betydelse. I Katarina-Sofia bör i första hand uppmärksammas:

1. Samarbetet mellan skolorna och folkbiblioteket. Eleverna hämtar idag information i skolarbetet via Internet. Det är viktigt att lärare och elever också ges utbildning i att utveckla förmågan till källkritik

2. Stadsbibliotekets service *Boken kommer* som är en kostnadsfri service för den som är långvarigt sjuk, rörelsehindrad eller av liknande anledning inte själv kan komma till biblioteket.

Bibliotekens ekonomi är ansträngd. Biblioteken bör ha en prioriterad ställning i stadens kulturliv och verksamhetens intresse bör ges ökad uppmärksamhet.

Som en information citeras nedan ur Kulturnämndens tertialrapport 2005/2

Stadsbibliotekens totala utlåning har minskat med ca 6 %, eller i absoluta tal 129 960 lån, jämfört med motsvarande period föregående år och med ca 7 % jämfört med 2003.

Minskning av utlån återspeglas i majoriteten av bibliotekens utlåningssiffror. Undantagen är Bredäng, Enskede, Gamla stan, Hässelby strand- och villastad, Luma, Mälarhöjden, Spånga och Tensta, där lånen ökat. Notervärt här är Luma som ökat sin utlåning med hela 35 % samt Spånga som ökat med 19 %.

Det skall noteras att utlåningsminskning för barnböcker är mindre, drygt 2 % jämfört med föregående år, samt att AV-media - där utlåningen hittills stadigt ökat - nu också minskar. Däremot fortsätter utlåningen av elektroniska media att öka.

Sammanfattningsvis kan sägas att periodens utfall för de verksamhetsmått som här redovisas ligger i linje med de framtidsscenarier stadsbiblioteket sedan ett antal år arbetat efter. Den traditionella basverksamheten tappar i attraktionskraft, nya tjänster som t ex studiehjälp och skrivarkurser tillkommer och användningen av de elektroniska bibliotekstjänsterna ökar. Detta understyrker dels behovet av att utveckla fler relevanta verksamhetsmått för att på ett bättre sätt kunna mäta dagens och i än högre grad framtidens biblioteksverksamhet och dels behovet av att söka nya, för stockholmarna mer attraktiva, former för bibliotekens traditionella verksamhet.

Reservation anfördes av Patrik Holmberg (kd) till förmån för eget förslag till beslut enligt följande.

Att nämnden överlämnar remissen utan eget ställningstagande.

Liljeholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Magnus Hellström m.fl. (m), Karin Berggren, Elisabet Abelson båda (fp) och Andreas Stureson (kd) till förmån för eget yrkande enligt följande.

Att delvis bifalla förvaltningens förslag till beslut samt att därutöver anföra följande:

Bildning och kunskap har sedan många år nedvärderats i Sverige och måste få en renässans. Majoritetens njuget gentemot biblioteken har inte varit bra. Litteraturen är en unik källa till kunskap och därför ska biblioteken värnas och utvecklas.

Särskilt ska verksamheten för barn och unga prioriteras, bland annat genom skrivstugor, sagoläsning, läxhjälp och författarbesök. Bibliotekens samarbete med skolor och förskolor behöver utvecklas.

Beträffande bibliotekens uthyrning av musik och filmer tycker vi det är viktigt att man specialiserar sig på att hyra ut sådant som marknaden har svårt att tillhandahålla såsom exempelvis äldre svenska filmer och folkmusik.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Helen Jäderlund Eckardt m.fl. (fp), Birgitta Wahlman m.fl. (m) och Fredrik Wallén (kd) enligt följande.

Vi vill understryka vikten av ett bibliotek placerat i Hässelby Strand även i framtiden. Inrättande av biblioteksråd riskerar medföra att verksamheten vid biblioteken drabbas av en oacceptabel grad av politisk styrning. Detta skadar och hämmar ett fritt och oberoende kulturliv. Vi tycker inte heller att det är acceptabelt att utöka den politiska organisationen med ökade sammanträdesarvoden till politiker. Kommunala medel bör användas till verksamheten, i detta fall t ex bokinköp.

Genomförda ändringar i Stockholms stads biblioteksplan *Bibliotek i rörelse* den 26 april 2006

Sid. 6, tredje stycket från slutet

Tidigare formulering:

Utbildningsnämnden ansvarar för gymnasieskolan, inklusive gymnasiebiblioteken, och vuxenutbildningen. Nämnden har också ett övergripande ansvar för att alla barn, unga och vuxna får det stöd de behöver för sin utbildning och utveckling. Mediateket är en särskild pedagogisk resurs inom Utbildningsförvaltningen som erbjuder Stockholms skolor tjänster och material inom media, litteratur och IT. Under 2005 har utbildningsförvaltningen arbetat för att

Ny formulering

Utbildningsnämnden ansvarar för gymnasieskolan, inklusive gymnasiebiblioteken, och vuxenutbildningen. Utbildningsförvaltningen erbjuder Stockholms skolor tjänster och material inom media, litteratur och IT.

Sid. 7, tredje stycket

Tidigare formulering

Utöver bibliotekslagen anger andra nationella styrdokument skäl för biblioteksplanen som en angelägenhet för fler verksamheter. Stockholms förskoleplan (2003) och läroplanen för grund- och gymnasieskolan anger inriktning och mål för respektive verksamhet. Varje enskilt barn och varje elev ska utveckla ett rikt och nyanserat språk, kunna läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift, utveckla sitt kreativa skapande och kunna använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökandet. Bibliotek i och utanför skolan är viktiga resurser på unga människors väg mot de målen.

Ny formulering

Utöver bibliotekslagen anger andra nationella styrdokument skäl för biblioteksplanen som en angelägenhet för fler verksamheter. Läroplanerna för förskola, grundskola och gymnasieskola anger inriktning och mål för respektive verksamhet. Varje enskilt barn och varje elev ska utveckla ett rikt och nyanserat språk, kunna läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift, utveckla sitt kreativa skapande och kunna använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökandet. Bibliotek i och utanför skolan är viktiga resurser på unga människors väg mot de målen.

Sid. 11, översta rutan, andra punkten

Tidigare formulering

- *att skolornas behov av ett konsultativt stöd för biblioteksutveckling uppfylls i samverkan med Mediateket och andra biblioteksresurser inom staden.*

Ny formulering

- *att skolornas behov av ett konsultativt stöd för biblioteksutveckling uppfylls i samverkan med utbildningsförvaltningen och andra biblioteksresurser inom staden.*

Sid. 11, nedersta rutan, andra punkten är helt struken

Tidigare formulering

att måldokumentet förankras på stadsdelsnivå, där också lokala tillämpningar utformas.

Bibliotek i rörelse
- ett förslag till strategisk plan
för bibliotek i Stockholms stad
2006-2010

Stockholms stadsbibliotek
Stockholms Kulturförvaltning, november 2005

Innehållsförteckning

Introduktion till Stockholms stads biblioteksplan	s. 3
Stockholms stads bibliotek - visioner som vägleder	
Bibliotek i rörelse – en strategisk biblioteksplan för Stockholm stad	
Stockholms stads bibliotek – en förutsättning för stadens utveckling	
Stockholms skolbibliotek – en nyckel till elevens lärande	
Samverkan mellan Stockholms stadsbibliotek och Stockholms förskolor och skolor	
Stockholms stads bibliotek – en nyckel för individens utveckling	
Stockholms stadsbibliotek – metoder som möter rörelser i omvärlden	
Stockholms stadsbibliotek – framtida biblioteksrum	
Stockholms stads bibliotek – i rörelse mot det okända	

Introduktion till Stockholms stads biblioteksplan 2006-2010

Stockholms Kommunfullmäktige har den 24 januari 2005, i samband med behandlingen av SPO-utredningen, givit Stockholms kulturförvaltning i uppdrag att ta fram en strategisk biblioteksplan. Förslaget till biblioteksplan redovisas för kulturnämnden den 6 december 2006 och överlämnas därefter till Kommunstyrelsen.

Stockholms stads biblioteksplan är ett politiskt beslutat styrdokument som markerar riktningen för den övergripande utvecklingen av stadens bibliotek under perioden 2006-2010. Varje år följs biblioteksplanen upp av verksamhetsplaner som anger konkreta åtgärder, tidplan och finansiering. Uppföljning sker årligen i verksamhetsberättelse.

Biblioteksplanen anger riktningen och ramarna. Inom dessa har varje medarbetare vid stadens bibliotek stor frihet att utforma uppdraget utifrån användarens behov: Att utveckla bibliotek i rörelse. Detta sker i dialog med stadsdelarnas biblioteksråd.

Den tidigare biblioteksplanen omfattar verksamheten inom Stockholms stadsbibliotek åren 2002-2006. Den nya planen omfattar, förutom Stockholms stadsbibliotek, även stadens skolbibliotek.

Biblioteksplanen för Stockholms stad tar fasta på alla medborgares rätt till bibliotek och utgår från individens behov av litteratur, information och kunskap. Planen uppmärksammar också varje medborgares rätt till en plats i det offentliga rummet och till de upplevelser som erbjuds där.

Biblioteksplanen använder ett synsätt där aspekter som tillgänglighet, mångfald och målgrupper är integrerade delar av bibliotekens utveckling. Det betyder att formuleringar som ”alla medborgare” omfattar alla, och inte minst, barn, ungdomar, personer med funktionshinder, annan språkkunskap än svenska o.s.v.

Med ”Stockholms stads bibliotek” avses de bibliotek som drivs inom ramen för stadsdelsförvaltningarna, kulturförvaltningen samt utbildningsförvaltningen där varje part har sina funktioner. Biblioteksplanen vill uttrycka uppdrag och samspel mellan de olika biblioteken.

Eva Schöld, kulturdirektör

Inga Lundén, stadsbibliotekarie

1. Bibliotek i rörelse - en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010

Bibliotek står för både kontinuitet och förändring. Utmaningen för dagens bibliotek är att vidareutveckla bibliotek som har formats under 1900-talet, med de möjligheter dagens samhälle erbjuder i form av litteratur i olika former, teknik och pedagogiska kunskaper.

Planen syftar till

- att förbättra och utveckla stadens biblioteksverksamhet på ett sätt som motsvarar individens behov av bibliotek.
- att fokusera på individens lust till lärande och utveckla ett pedagogiskt och konsultativt arbetssätt
- att fördjupa och utveckla samarbetet mellan olika bibliotek, men också till att förbättra sambandet mellan biblioteken och andra verksamheter och aktörer i staden.

2. Stockholms stads bibliotek – visioner som vägleder

Ur UNESCO:s manifest för folkbibliotekens och skolbibliotekens verksamheter

Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden. De kan bara förverkligas genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därmed spela en aktiv roll i samhällsutvecklingen. Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information.

Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.

Skolbiblioteket förmedlar kunskap och tankar som är grundläggande i ett informations- och kunskapsamhälle. Skolbiblioteket ger eleverna de färdigheter som behövs för ett livslångt lärande. Det ger dem möjlighet att utveckla sin inlevelseförmåga för att de ska kunna ta sitt ansvar som medborgare.

Att lära och samla erfarenhet, att utveckla kunskap, är en livslång process, formad av viljan att förflytta sig mentalt och intellektuellt. En medborgare, som haft möjlighet att samla och förstå information, kan ta emot och hantera samhällets förändringar på ett kreativt sätt. En stad där medborgarna befinner sig i olika processer av lärande är en stad i utveckling.

Dagens utbildning och skolsystem ska inte bara ge basfärdigheter som att läsa, skriva och räkna utan också förmågan att kunna hantera stora mängder information, där förmågan att kritiskt källgranska och lösa problem är särskilt viktigt. Bibliotekens

medarbetare har ett specialkunnande som kan hjälpa studerande att hantera dagens stora informationsmängder.

Biblioteken i Stockholms stad ska, genom att aktivt samarbeta med andra aktörer i staden, medverka till den enskilda medborgarens utveckling utifrån hans eller hennes egen förmåga, personliga mål och drömmar.

2.1 Stockholms stadsbibliotek – ett bibliotek i rörelse som möter människor i rörelse

Stockholms stadsbibliotek består av Stadsbiblioteket med Annex och barnboksbus, 39 stadsdelsbibliotek, det alltid tillgängliga digitala nätbiblioteket, drygt 50 bemannade bibliotek på sjukhus och andra vårdinstitutioner samt de helt eller delvis finansierade Internationella biblioteket och Regionbibliotek Stockholm med lånecentraler. Till nätverket Stockholms stadsbibliotek hör även Kulturhusets biblioteksverksamheter: Rum för barn, Serieteket och Läsesalongen.

Stockholms stadsbibliotek, inklusive Kulturhusets bibliotek, hade år 2004 drygt 4,2 miljoner besök. Antalet utlån uppgick det året till drygt 4,7 miljoner.

Stockholms stadsbibliotek är ett nätverk av bibliotek runt om i staden. I systemet ingår det digitala nätbiblioteket, där biblioteksnätverket och nätbiblioteket speglar varandras verksamheter. En av periodens stora utmaningar är att möta den digitaliserade rörelsen i samhället och de nya behov den väcker hos enskilda individer.

I en tid av rörelse där medborgarna är med och formar stadens utveckling måste även biblioteken förflytta sig och skifta fokus för att svara mot de förväntningar som finns och som skapas. Verksamhetsidéen för Stockholms stadsbibliotek är att öppna möjligheter till fantasi och kunskap *med* fantasi och kunskap. Det är en idé som vill stimulera den enskildes behov av kunskap och lust att fortsätta sin rörelse framåt samtidigt som den också talar om *hur* biblioteket ska arbeta.

Stockholms stadsbibliotek arbetar utifrån de tre komponenterna kompetens, medier och rum.

Kompetens är bl.a. medarbetarnas tillämpade kunskaper och ny kompetens utvecklas i mötet mellan medarbetare, besökare och samarbetspartners. Medier, kompetens och medborgarnas behov påverkar och utvecklar i sin tur stadens biblioteksrum, både de fysiska rummen och det digitala nätbiblioteket.

2.2 Stockholms skolbibliotek - bibliotek för nutidens och framtidens elever

I grundskolan går totalt ca 65 000 elever, varav ca 15 % går i någon friskola. Det finns 146 kommunala grundskolor i Stockholms stad. Av dessa har ca 90 skolbibliotek, d.v.s. bibliotek som är bemannade med minst en halvtidstjänst. Det finns 80 friskoleenheter på grundskolenivå, varav ca 20 erbjuder skolbibliotek.

Antalet gymnasieelever uppgår till drygt 23 000, varav ca 20 % tillhör någon friskola.

Det finns 26 kommunala gymnasier i Stockholms stad. Av dessa har 23 gymnasiebibliotek.

Det finns 53 friskoleenheter på gymnasienivå. Av dessa har 12 bibliotek.

I Stockholms skolor går barn och ungdomar med rötter i olika världsdelar och kulturer, med skiftande behov och intressen och med olika drömmar om framtiden. Skolans uppgift är att ge varje elev en gedigen kunskapsbas och, samtidigt, redskap för att leva i och känna delaktighet i en föränderlig omvärld.

Skolbiblioteken är en del av skolan. Skolans pedagogiska utmaning – att stärka varje elevs lust och möjlighet att lära och att utvecklas är därför också skolbibliotekets. Skolbiblioteket kan, med ett brett medieutbud och med personal som utifrån sin kompetens förmår att samverka med skolan i övrigt kring elevernas lärande, vara en stark resurs för såväl skolans som för den enskilde elevens måluppfyllelse.

3. Stockholms stads bibliotek – en förutsättning för stadens utveckling

Stockholms stads bibliotek är en del av det demokratiska samhället. Biblioteken bidrar även till stadens utveckling genom att stimulera medborgarnas intresse för läsning, genom att tillhandahålla information och genom att utforma stöd för och uppmuntran till individens bildning och utbildning.

Kulturnämndens ansvarsområde omfattar de verksamheter som ingår i Kulturförvaltningen. Under år 2006 har nio uppgifter särskilt preciserats, där nämnden skall:

- Utveckla samarbetet mellan stadsdelsbibliotek, skolor och skolbibliotek för att stärka och underlätta elevernas språkutveckling.
- Utveckla stadsdelsbibliotekens möjligheter till att vara en central plats för såväl formellt som informellt lärande
- Rikta insatser för att nå grupper som idag är underrepresenterade, det utvecklings- och moderniseringsarbete som inlett ska fortsätta
- Genom Kulturskolan, vid sidan av stadsdelsbiblioteken och kulturstödet, samverka med stadsdelsnämnderna i utvecklandet av lokala kulturcentra och träffpunkter för unga.
- Samverka med stadsdelsnämnderna för att utveckla en god infrastruktur för ungas egna kulturaktiviteter.

- I samverkan med stadsdelsnämnderna utforma ett nätverk för stadens träffpunkter för unga.
- Genom de egna verksamheterna samverka med och genom kulturstödet stärka de lokala fria kulturaktörerna.
- Verka för att ge plats för nya kulturella uttryck och utövare.
- Införa fri entré och förlänga öppettiderna på Kulturhuset.

Utbildningsnämnden ansvarar för gymnasieskolan, inklusive gymnasiebiblioteken, och vuxenutbildningen. Utbildningsförvaltningen erbjuder Stockholms skolor tjänster och material inom media, litteratur och IT.

Under 2005 har utbildningsförvaltningen arbetat för att

- barns och ungas villkor i Stockholm ska förbättras utifrån en helhetssyn på deras vardag och möjligheten att påverka denna.

Varje stadsdelsnämnd har ett särskilt ansvar för utvecklingen av grundskolorna inom sin stadsdel, vilket även inkluderar ansvaret att erbjuda tillgängliga skolbibliotek.

En utgångspunkt för landets biblioteksverksamhet är *Bibliotekslagen (SFS 1996:1596)*. Där anges bl.a.:

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek. Varje kommun skall ha folkbibliotek.

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

7 a § Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka.

Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna.

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Utöver bibliotekslagen anger andra nationella styrdokument skäl för biblioteksplanen som en angelägenhet för fler verksamheter. Läroplanerna för förskola, grundskola och gymnasieskola anger inriktning och mål för respektive verksamhet. Varje enskilt barn och varje elev ska utveckla ett rikt och nyanserat språk, kunna läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift, utveckla sitt kreativa skapande och kunna använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökandet. Bibliotek i och utanför skolan är viktiga resurser på unga människors väg mot de målen.

Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) betonar att ”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja [...] människors aktiva deltagande i samhällslivet”. Bibliotek ger en möjlighet att medverka till och ta del av samhällsutvecklingen. *Från patient till medborgare (Prop. 1999/2000:79)*, handlingsplanen för den nationella handikappolitiken, ställer krav på ett samhälle som senast 2010 är tillgängligt för alla. Kravet gäller i hög grad biblioteken, som ska vara offentliga rum för alla medborgare.

Bibliotek är en av de få offentliga arenor i staden där människor kan röra sig utan krav på ärende, medlemskap eller pengar. I väsentliga delar sammanfaller bibliotekens uppdrag med stadens övergripande visioner och mål. I flera av stadens centrala policy- och styrdokument finns direkta samband mellan det staden vill uppnå och den verksamhet biblioteken ansvarar för.

Ur *Lika möjligheter – allas ansvar. Plan för jämlikhet, integration och mångfald (2005)*:

- Att minska skillnaderna mellan olika delar av staden avseende utbildningsnivåer och tillgång till service och kultur.
- Att skapa ett kulturliv som är tillgängligt för alla invånare, i synnerhet för individer med funktionshinder.
- Att utveckla befintliga mötesplatser, men även att skapa nya offentliga rum där olika människor kan mötas.
- Att ge alla barn och ungdomar tillgång till meningsfulla aktiviteter på sin fritid, oavsett kön eller ekonomiska förutsättningar.
- Att synliggöra och stötta ungdomars kulturliv samt skapa större förutsättningar för ungdomar att vara delaktiga i samhället.

Samband till bibliotekens uppdrag:

- biblioteken erbjuder lärmiljöer för individens lärande under hela livet och bjuder in förskola och skola till kulturverksamheter och lässtimulerande aktiviteter.
- biblioteken erbjuder böcker och andra medier till samtliga medborgare och medverkar aktivt för att medierna ska vara tillgängliga på olika sätt och i olika format.
- biblioteken är offentliga rum för samtliga medborgare, oavsett kön, ålder, språk, ekonomi eller övertygelse.
- biblioteken erbjuder barn och ungdomar rum för fritid med bland annat läsa och skriva.
- biblioteken är neutrala platser där ungdomar får ta del av andras tankar och får möjlighet att uttrycka egna åsikter.

Ur *Stockholms stads näringslivspolitiska program (2000)*:

- Att utveckla den fysiska och elektroniska infrastrukturen, bl.a. för att erbjuda företag och näringsliv en intressant plattform av verka utifrån.

- Att Stockholm ska vara världsledande inom telekommunikationsområdet och Europaledande inom området nya media/Internet/interaktiva tjänster.

Samband till bibliotekens uppdrag:

- biblioteken är aktiva i utvecklingen av teknik inom ramen för digital informations-sökning och utvecklar möjligheterna att inhämta information via Internet
- biblioteken utvecklar i dialog med andra aktörer interaktiva tjänster för information, kunskap och upplevelser.

Ur *Policy för funktionshindrade och handikapplan (2000)*:

- Staden skall också se till att personer med funktionshinder får tillgång till information och möjligheter till kommunikation.
- Alla människor ska utifrån sina intressen och sin förmåga ha möjlighet att ta del av kulturlivet.

Samband till bibliotekens uppdrag:

- biblioteken är arenor för information och kommunikation där särskild teknik utvecklats för att underlätta tillgången till information och möjligheten att kommunicera.
- biblioteken erbjuder böcker och andra medier i olika anpassade format som en del av individens lärande och kulturupplevelser.
- biblioteken byggs om för att öka tillgängligheten.

Ur *Stockholms stads äldreomsorgsplan för 2006-2010 (ännu ej fastställd i KF)*

- Kulturella upplevelser ska vara en del av äldreomsorgen. De är inte bara viktiga för den enskilde utan kan också vara en del av omsorgsarbetet. Musikaliska upplevelser kan t.ex. skapa gemenskap och vara ett sätt att nå människor som har svårt att kommunicera.
- Det bör finnas särskilda kulturombud inom verksamheterna som tar initiativ till olika kulturella arrangemang, ser till att litteratur finns tillgänglig m.m.

Samband till bibliotekens uppdrag:

- biblioteken erbjuder utbildning av kulturombud.
- biblioteken erbjuder ett urval böcker i olika format som talböcker och storstil samt cd-skivor, tidskrifter och andra medier
- biblioteken erbjuder uppsökande biblioteksservice till äldre och andra med vårdbehov, som vårdas i hemmen.
- biblioteken erbjuder biblioteksservice till stadens äldreboenden

I *Framtidsutredningen Stockholms stad – om stadens ekonomiska utveckling 2005-2030* understryker Stadsledningskontoret stadens framtida roll som innovativ marknadsplats i ett nationellt, regionalt och internationellt perspektiv. En plats i rörelse där

människor från olika kulturer möts, där det finns en hög utbildnings- och forskningsintensitet och en hög ekonomisk tillväxt.

Den höga utbildningsnivån bland stadens medborgare ger goda förutsättningar att dra till sig företag och organisationer som är kompetenskrävande. Detta kan i sin tur attrahera en inflyttning av ytterligare välkvalificerade individer i regionen. Stadsbyggnadskontoret räknar med 900 000 invånare år 2030. Åldersstrukturen är gynnsam med en större andel unga i arbetsmarknaden, vilket kommer att underlätta möjligheterna att ersätta den arbetskraft som lämnar arbetsmarknaden genom kommande pensionsavgångar. Detta är den framtida bilden av en stad i rörelse med individer i rörelse.

Samband till bibliotekens uppdrag:

- Stockholms stad planerar att bygga 2000-talets bibliotek vid Odenplan öppet och nära för invånare i hela Storstockholm och Mälardalenregionen.
- Stadsdelsbibliotekens profil och inriktning, läge och standard ses över för att motsvara stadens krav på sköna, öppna, moderna och effektiva bibliotek.

4. Stockholms skolbibliotek – en nyckel till elevens lärande

Biblioteken inom grund- och gymnasieskolan har i uppdrag att stödja och främja skolans mål, så som de uttrycks i läroplan, skolplan och lokala arbetsplaner. I Stockholm är det stadens skolplan, *En skola för dagens och framtidens elever (2004)*, som styr skolbiblioteken.

Biblioteksplanen ska med utgångspunkt i nationella styrdokument och i skolplanen förtydliga och understryka skolbibliotekets uppdrag. Det enskilda skolbibliotekets funktion och vision måste alltid formuleras av skolan, så att biblioteket speglar och stöder skolans profil och arbetssätt. Rektor är ytterst ansvarig för detta.

Med relevant kompetens är skolbibliotekens personal viktiga samarbetsparter för många:

Inåt mot skolan ska det pedagogiska uppdraget utvecklas och samordnas. Skolbibliotekets verksamhet måste alltid utvecklas i nära samarbete med personal och elever på skolan. Det gemensamma målet ska vara tydligt och väl förankrat hos alla.

Utåt ska skolbiblioteket samverka med andra bibliotek i staden. Ett bra samarbete som bygger på ömsesidig dialog, är en stark resurs för den enskilda elevens lärande, språkutveckling och språkförståelse. Samarbetet mellan Stockholms stadsbibliotek och stadens skolor och skolbibliotek ska utgå ifrån gemensamma mål med individens behov i fokus.

Ur *En skola för dagens och framtidens elever*:

- Kraftfulla satsningar på varje elevs språkutveckling är en av de viktigaste frågorna i Stockholms skolor. Språket är nyckeln till att nå målen inom alla ämnen.
- Eleverna i våra skolor måste ges möjlighet, inspiration och kunskap om hur de kan vara delaktiga och känna ansvar för sitt eget lärande

- Ett föränderligt samhälle ställer höga krav på en kommunikativ förmåga och förmåga att behärska både det skrivna och det talade språket
- Biblioteken är en viktig resurs för elevernas lärande och språkutveckling, eftersom de erbjuder en mångfald av källor som möjliggör ett elevaktivt arbetssätt och bidrar till ett lustfyllt lärande.
- Skolan är en viktig del i samhället där samarbetet med andra aktörer måste stärkas och utvecklas.

Samband till skolbibliotekens uppdrag:

- skolbiblioteken ska med relevant kompetens, i samverkan med skolan i övrigt och med ett anpassat och flexibelt medieurval, stärka skolans och den enskilde elevens språkutveckling och lärande.
- skolbiblioteken ska i samverkan med skolan i övrigt bidra till att eleverna successivt utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sitt eget lärande.
- skolbiblioteken ska tillsammans med skolan i övrigt och genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier, utveckla elevernas förtrogenhet med olika sorters texter och kommunikation.
- för att stärka och fördjupa den enskilde elevens kunskapsutveckling över tid, behövs ett strukturerat samarbete mellan biblioteken inom de olika skolformerna
- skolbiblioteken i Stockholm och Stockholms stadsbibliotek ska samarbeta kring barns och ungdomars språkutveckling och språkförståelse samt med att stimulera nyfikenhet och lärande.

Mål som möjliggör skolbibliotek för framtidens elever är

- att utifrån lokala behov utveckla stöd för biblioteksverksamhet på alla grund- och gymnasieskolor som ska syfta till att stärka såväl skolans som den enskilde elevens möjlighet till måluppfyllelse.
- att skolornas behov av ett konsultativt stöd för biblioteksutveckling uppfylls i samverkan med utbildningsförvaltningen och andra biblioteksresurser inom staden.

5. Samverkan mellan Stockholms stadsbibliotek och Stockholms förskolor och skolor

Barns och ungdomars språkutveckling är starkt prioriterade områden inom både förskola och skola och inom Stockholms stadsbibliotek. Genom en fördjupad samverkan kring unga människors språkutveckling ökar möjligheterna för varje barn att få utvecklas och inspireras utifrån sin egen kompetens, nyfikenhet och kreativitet och sin egen lust att vara delaktig och att lära.

Förskola, skola och bibliotek kan tillsammans utveckla ett språkutvecklande förhållningssätt, där de olika institutionerna medvetet och strukturerat kompletterar var-

andra. Ett sådant förhållningssätt innebär gemensamt fokus på barns och ungdomars lust och förmåga att läsa, skriva, tala, berätta, lyssna, analysera och reflektera. Samarverkan ska syfta till att utveckla och förstärka det samlade språkutvecklande arbetet, med utgångspunkt i barns och ungdomars individuella och skiftande behov.

Mål för ett framgångsrikt samarbete mellan Stockholms stadsbibliotek, förskolor och skolorna med sina bibliotek är

- att ett gemensamt och övergripande måldokument tas fram för att utveckla samverkan mellan Stockholms förskolor och skolor och Stockholms stadsbibliotek.
- att modeller prövas för att långsiktigt organisera ett förbättrat och fördjupat samarbete mellan förskola, skola och stadsbibliotek.
- att allt samarbete ska bygga på ömsesidig dialog mellan jämbördiga parter.
- att parterna prioriterar gemensam kompetensutveckling som medel för att uppnå de gemensamma målen.
- att samarbetet bedrivs på alla nivåer och att det finns en kontinuerlig dialog mellan förskolans, skolans och bibliotekets ledning kring dessa frågor.

6. Stockholms stads bibliotek – en nyckel för individens utveckling

Bibliotek kan vara en skillnad mellan det en människa gör idag och det hon vill kunna göra imorgon. Biblioteken i Stockholms stad ska utveckla strategier som i högre grad motsvarar de behov av bibliotek den enskilda individen har i sitt sökande efter upplevelser, kunskap och bildning.

Att leva i informationssamhället innebär att ha ständig tillgång till stora mängder information. Utbildningsstrukturen har förändrats och nya pedagogiska metoder uppmuntrar självständigt arbete. På arbetsplatserna ökar betydelsen av att hålla sig ajour med vad som händer, med nya rön och aktuell forskning. Begreppet *det livslånga lärandet* står för ett återkommande eller ständigt pågående lärande.

Den enskilde medborgaren använder bibliotek utifrån behov som i många avseenden kan uppfattas som generella, samtidigt är de unika för varje individ. Behoven kan avläsas dels genom hur besökarna använder dagens bibliotek, dels genom resultat från undersökningar där olika grupper av besökare intervjuats, s.k. fokusgrupper. Utifrån dessa erfarenheter och kunskaper kan individens behov av bibliotek formuleras som att lära och uppleva samt att kommunicera och påverka.

En stad i förändring kräver bibliotek som aktivt lyssnar till medborgarnas behov av kunskap och upplevelser. Därför ska utvecklingsarbetet inom stadens bibliotek syfta till att bättre svara mot den enskildes behov. En stad i förändring kräver också bibliotek som metodiskt och proaktivt tar initiativ till utveckling genom att aktivt informera om och erbjuda nya medier och tjänster, nya möjligheter att ta del av fantasi och kunskap, även innan ett behov uppstått.

6.1 Behovet av att få lära och uppleva

Det livslånga lärandet inleds redan under barnets första år då utvecklandet av ett eget språk är centralt. Språket lägger grunden till den egna identiteten och människan formas och utvecklas sedan allt eftersom hon får nya kunskaper via utbildning i grundskola och gymnasium, högskola och universitet.

Samtidigt sker i människans vardag ett icke avsiktligt lärande genom möten, intryck och upplevelser, som både kan komplettera och kompensera formella studier. Genom att ta del av upplevelser tillsammans med andra eller ensam, kan nya behov av att utforska och söka information väckas. Upplevelser och kunskap kan tillsammans leda till nya insikter och ståndpunkter i livet. Lusten att uttrycka sig i ord och skrift och ta del av andras åsikter och tankar, är att både vilja lära och uppleva.

En person kan också söka upplevelser utan andra avsikter än att få njuta, vara, betrakta, läsa och lyssna. En betydelsefull kunskap uppkommer då individen upptäcker och utforskar det ännu oformulerade, det som på förhand inte är bestämt eller uppenbart. Att bli överraskad är att vara en del av ett samhälle i rörelse, en möjlighet att få möta det oväntade.

Mål som har samband med behoven av att få lära och uppleva

- att rikta starkt fokus på barns språkutveckling under de två första åren genom utökad samarbete med BVC och föräldrar.
- att utveckla samarbetet mellan bibliotekens medarbetare och andra vuxna i barns och ungdomars närhet - pedagoger och föräldrar - för att uppmuntra och stimulera läslust och språkutveckling på bred front.
- att arbeta med fantasi och kunskap som redskap för att inspirera till berättande och högläsning, såväl på biblioteket som i hemmet.
- att vidareutveckla den avancerade informationssökningen, att integrera och tillgängliggöra olika informationskällor och verka för ett källkritiskt synsätt.
- att utveckla, implementera och marknadsföra fysiska och nätbaserade lärmiljöer i samarbete med andra aktörer inom vuxenutbildningen.
- att utveckla pedagogiska metoder för informationssökning som syftar till att hjälpa besökaren att hjälpa sig själv (hjälp till självhjälp).
- att systematiskt utveckla samarbetet med högskola och universitet med avsikt att, utifrån ett brett tillgänglighetsperspektiv, förbättra service och tjänster riktade till studenter.
- att utveckla och förnya den gemensamma samlingen av tryckta och elektroniska medier. Formen styrs av individens behov och av innehållet. Urvalet ska nyfiket spegla samtiden och möjligheten att gå tillbaka till det förflutna.
- att fördjupa och bredda kunskaperna inom skönlitteratur och litteratur från olika språkområden.
- att mediebeståndet är synligt och att det utvecklas metoder för att väcka nyfikenhet och läslust, så att boken kan möta sin läsare.

- att rikta metodstöd till medarbetare inom vård och omsorg med fördjupade kunskaper kring kulturens och litteraturens läkande och lindrande kraft.
- att noga följa utvecklingen och i nära kontakt med äldreomsorgen utveckla biblioteksverksamhet för äldreboenden. Utvecklingen av dessa regleras i avtal mellan äldreomsorgen och biblioteket.
- att utveckla en flexibel biblioteksservice för äldre genom en bokbuss.
- att fortsätta utveckla former för personalbibliotek vid arbetsplatser, i samarbete med personalorganisationer och företagsledning.
- att i samverkan med kriminalvården upprätthålla biblioteksservice vid Allmänna häktet.

6.2 Behovet av att få kommunicera och påverka

När människor möts i samtal och tankar, genom det talade ordet, genom böcker och skrifter, vidgas perspektiven och förhållandet till omvärlden. Att kommunicera är att ta del av andras kunskap och föra den informationen vidare till andra människor. I ett samhälle i rörelse har alla medborgare en fri och obegränsad tillgång till tankar, kultur och information och rätt att uttrycka sig och kommunicera sina åsikter till andra.

Ett demokratiskt samhälle uppmuntrar människor att aktivt medverka i det offentliga samtalet. Möjligheten till delaktighet måste vara hög i en stad i utveckling. Det kräver arenor där samtal kan föras, offentliga rum där alla har rätt till en röst och en plats. Det offentliga rummet ska även bjuda in individer utan att ställa särskilda krav. Det ska vara tillåtet att bara vara där, sitta ner, betrakta människor omkring sig, fika eller läsa en bok.

Mål som har samband med behoven av att få kommunicera och påverka

- att utveckla biblioteken till offentliga arenor för debatt och samtal, för möten mellan olika människors tankar, kulturer och åsikter.
- att garantera fri opinionsbildning genom att i bibliotekets medieurval, inom lagens rāmärken, speglar olika åsikter.
- att utveckla skolornas bibliotek till arenor som ger utrymme för eleverna att kommunicera, uttrycka åsikter och föra debatt.
- att utveckla metoder som uppmuntrar och bejakar barns och ungdomars delaktighet, inflytande, lärande och utveckling i frågor som rör läsning och litteratur samt lusten att skriva och berätta.
- att prioritera utvecklingen av det digitala nätbiblioteket för att möta rörelse mot digitalisering och skapa ett bibliotek tillgängligt för alla, alltid och överallt.
- att successivt bygga in ett digitalt mångspråksstöd i bibliotekets webb för att öka tillgången till medier och tjänster på fler olika språk, inklusive talsyntes.
- att utveckla trådlösa nätverk i de fysiska biblioteksrummen i samarbete med kommersiella och andra aktörer.
- att erbjuda enskilda individer större möjlighet att medverka i urval och utveckling av bibliotekets medier och tjänster.

- att vara aktivt drivande i samarbeten med olika medieleverantörer för att påverka och utveckla medieutbudet utifrån individers olika och särskilda behov.
- att ta initiativ till samarbeten med verksamheter inom staden samt med privata, kommersiella och ideella aktörer för att berika bibliotekets innehåll och för att fler individer ska kunna ta del av bibliotekets resurser.

7. Stockholms stadsbibliotek – metoder som möter rörelser i omvärlden

En organisation av en storleksordning och med en komplexitet i verksamheten som Stockholms stadsbibliotek kräver struktur och styrning. Samtidigt ska varje lokal enhet utveckla och utforma sin verksamhet på ett sätt som integrerar lokala mål med övergripande visioner.

Utvecklingsarbetet bedrivs av medarbetarna inom fem kärnområden som alla verkar i symbios med varandra. Genom att optimera sambanden mellan de olika områdena kan Stockholms stadsbibliotek på ett mer strategiskt och effektivt sätt ytterligare utveckla verksamheten. Målet är att underhålla redan etablerad verksamhet och att förnya innehållet på ett sätt som kan motsvara Stockholms stadsbiblioteks position som ett av Europas mest intressanta bibliotekssystem.

De områden som utgör kärnan i utvecklingsarbetet är:

- **Omvärldsbevakning**

Definition: strategi för att inhämta information om omvärlden och se hur den kan bidra till att utveckla medier, tjänster, kompetenser m.m. i förhållande till individens, stadens och samhällets rörelser.

- **Arbetsmetoder**

Definition: olika sätt att förmedla medier och tjänster på, avpassade utifrån den enskilda individens förutsättningar att ta emot och tillgodogöra sig information och upplevelse.

- **Kompetens**

Definition: förmågan att tillämpa kunskaper som motsvarar individens enskilda behov och som bidrar till stadens övergripande mål.

- **Infrastruktur**

Definition: tillgängliggör medier, tjänster och kompetenser mellan bibliotek och besökare. Exempel på infrastruktur är fysiska bibliotekslokaler, nätbiblioteket, marknadsföring och transporter samt samarbeten i olika former. Infrastruktur utgår från tid, rum och samverkan.

- **Medier och tjänster**

Definition: bibliotekets totala utbud av tryckta och digitaliserade böcker, tidningar, tidskrifter, filmer, musik, talböcker och ljudböcker samt författarprogram, samtal om böcker och läsoplevelser, informationsökning, m.m. som biblioteket erbjuder och levererar till enskilda individer, institutioner eller företag.

Grunden för allt utvecklingsarbete inom Stockholms stadsbibliotek är individens behov av att lära och uppleva, påverka och kommunicera. Behoven startar olika processer i biblioteket och det är dessa processer som ska förbättras och utvecklas. Samtidigt ska biblioteket erbjuda nya och oväntade möjligheter till fantasi och kunskap.

Under åren 2003-2005 har Stockholms stadsbibliotek med ekonomiskt stöd av Stockholms stads Kompetensfond och EU, åstadkommit en omfattande kompetens- och teknikutveckling.

Organisationen befinner sig i en positiv utveckling som motiverar ytterligare förflyttningar framåt. En utmaning under perioden är nyrekrytering med anledning av de stora pensionsavgångarna och i samband med detta vidga och komplettera kompetenserna inom Stockholms stadsbiblioteks för att på bästa sätt svara mot omvärldens och organisationens behov.

Mål som har samband med förbättrade och mer utvecklade processer och resurser är

- att verka för ett utvecklingsarbete som utgår från den enskilda besökarens behov.
- att bedriva ett utvecklingsarbete präglad av mångfald och tillgänglighet där särskilt barns och ungas tillgång till bibliotekets resurser uppmärksammas.
- att särskilt uppmuntra ett uppsökande och utåtriktat arbetssätt med betoning på samarbete och samverkan med andra aktörer i staden.
- att systematiskt ta tillvara erfarenheter och därigenom öka kvalitén i mötet med besökaren.
- att systematiskt utveckla strategier för omvärldsbevakning på olika nivåer inom organisationen för att aktivt kunna ta ställning till och genomföra förbättringar.
- att utveckla samarbetet med ledande bibliotek, såväl inom som utom landet, för gemensam service, kompetensutbyte och kompetensutveckling.
- att verka för att bibliotekets medier är tillgängliga för individen och att samlingen som helhet har såväl djup som bredd.
- att utveckla det fysiska och digitala biblioteksrummet som ett instrument för upplevelse och lärande.
- att fortsätta arbetet med att, med hjälp av bibliotekets grafiska profil, göra biblioteken synliga i staden
- att låta synen på lärandet som livslångt omfatta även bibliotekets medarbetare och göra fortbildning till ett var-dags-arbete.
- att utveckla metoder för intern kunskapsöverföring, både inom den lokala enheten och inom organisationen som helhet.
- att systematiskt arbeta i arbetsgrupper med blandade kompetenser.

- att formulera utbildningsplaner på medarbetar- och enhetsnivå med årlig uppföljning och revidering. Utbildningsplanerna ska se till visionen om ett bibliotek i rörelse och lokalt kännetecknas av variationer i staden.
- att utforma en plan för strategisk rekrytering för att därigenom tillförsäkra biblioteket en mångfald av såväl etnisk, kulturell och språklig bakgrund, utbildning, erfarenhet, ålder och kön, inom olika nivåer av organisationen.
- att vid behov bredda och komplettera bibliotekets kompetens genom längre och kortare samarbeten eller avtal med externa aktörer.
- att avsätta en gemensam resurs som stöd för lokal kompetensutveckling och för att skapa generella strategier för organisationens gemensamma kompetensutveckling.

8. Stockholms stadsbibliotek – framtida biblioteksrum

Stockholm är en stad som förändras och utvecklas och som därför behöver offentliga arenor där medborgarna kan mötas för att kommunicera, debattera, utvecklas och hämta stoff som sätter fantasi och kunskap i rörelse.

Bibliotek är offentliga rum dit den enskilda individen kan komma utan krav på ekonomi, kön, ålder, utbildning, övertygelse eller språk. I biblioteket kan olika individer vistas enskilt eller möta varandra och skapa nya samband och erfarenheter. Det optimala biblioteksrummet förstärker känslan av biblioteket som en möjlighet för den enskilde, samtidigt som det är en kraft och upplevelse i sig.

Biblioteksplanen ligger till grund för arbetet kring det nya Stadsbiblioteket, där avsikten är att skapa ett bibliotek som tar fasta på rummets föränderliga möjligheter. Ett biblioteksrum som skiftar fokus beroende på olika situationer och behov, olika tidpunkter och sammanhang och som ändå har en talande, tydlig och samtida arkitektur.

År 2010 ska Stockholm vara världens mest tillgängliga huvudstad. Då ska även stadens biblioteksrum vara attraktiva, tillgängliga, åtkomliga och användbara för alla medborgare, oavsett ålder, språk eller kroppens möjligheter.

Dagens biblioteksstruktur har vuxit fram utifrån villkor och förväntningar som var aktuella igår. En stad i rörelse förändras över tid. Befintliga stadsdelar byter skepnad och nya tillkommer. Tidigare vitala centrumanläggningar faller ifrån samtidigt som nya etableras. Nya knutpunkter för stadens trafikförbindelser etableras och påverkar flödet av människor. Den senast genomförda strukturplanen över stadens bibliotekslokaler tillkom omkring år 1990 och kan inte användas som redskap för att utveckla ändamålsenliga och tillgängliga bibliotek idag.

En bibliotekslokal av bra standard är geografiskt placerad mitt i flödet av människor, t.ex. i ett köpcentrum eller i navet kring någon av stadens viktiga trafikförbindelser. Den är välkomnande, tillgänglig, synlig och samtida. Dagens biblioteksrum kan delas in i fyra olika kategorier med utgångspunkt av det geografiska läget och lokalens standard. Även bibliotek som enligt denna modell har en bra standard, har i många fall arbetsrum av sämre kvalitet:

Bra läge, bra standard	Bra/godtagbart läge, sämre standard	Sämre läge, bra standard	Sämre läge, sämre standard
Blackeberg, Alvik, Gröndal, Hagsätra, Hässelby Villastad, Kungsholmen, Husby, Kista, Tensta, Medborgarplatsen, Vällingby, Älvsjö, Bredäng, Spånga, Skärholmen, Luma, Högdalen, Fruängen, Rinkeby, Skarpnäck	Akalla, Bagarmossen, Aspudden, Hjorthagen, Sköndal, Telefonplan	Björkhagen, Brommaplan, Gubbängen, Östermalm, Gamla stan	Hässelby Strand, Mälarhöjden, Stora Essingen, Årsta, Örby

Exemplen Alvik och Gröndal illustrerar hur förändringar av stadens kommunikationsnät och ny bebyggelse kan påverka bibliotekens verksamheter. År 1999 hade Alvik knappt 64 000 besök, år 2004 – ett par år efter Tvärbanans invigning - nästan 86 000. Motsvarande siffror för Gröndal är år 1999 drygt 43 000 besök och 2004 drygt 70 000 besök. I båda stadsdelarna har dessutom bebyggelsen förtätats.

Fakta om Stockholms stadsbiblioteks lokaler år 2005

- 41 bibliotek samt 3 bibliotek i Kulturhuset.
- 43 biblioteksfastigheter, 47 hyreskontrakt, 17 fastighetsägare
- 34 000 kvm biblioteksytta
- 43 Mkr i hyra. Snitthyra ca 1 260 kr/kvm, lägsta hyra ca 600 kr/kvm, högsta hyra ca 2 000 kr/kvm
- 3 bibliotek med lokaler placerade i skolbyggnader som integrerade folk- och skolbibliotek.
- 3 bibliotek som har lokalsamarbete med stadsdelarnas medborgarkontor.
- 80 biblioteksverksamheter som bedrivs i samarbete med landsting, äldreomsorg, kriminalvård och på olika arbetsplatser.

Stadens befolkning växer och närmar sig inom en tioårsperiod drygt 800 000 invånare. I nuläget planeras omfattande förändringar av stadsbilden som kan påverka befintliga och framtida bibliotek. Ett av de stora utvecklingsområdena är Odenplan som ny knutpunkt för stadens infrastruktur, där ett nytt stadsbibliotek planeras. Andra utvecklingsområden är Norra Djurgårdsstaden, Johanneshov/Globen, Nordvästra Kungsholmen

och Norra Stationsområdet. Områdena runt Liljeholmen och Hammarby sjöstad fortsätter att utvecklas till nya stadsdelar i staden.

För att möta förändringar i staden måste beredskap finnas för att kunna förflytta bibliotek till mer attraktiva lägen och/eller modernisera lokalerna med bibehållet läge.

I nuläget binds resurser till media och personal utan att användandet alltid når en nivå som motsvarar kostnaderna. I kombination med ett lågt öppethållande kan detta ge bibliotek av en lägre angelägenhetsgrad. Det är med andra ord oekonomiskt för staden att driva bibliotek som är placerade i sämre lägen och/eller med dålig standard. Ett sätt att möta stadens utveckling och effektivisera resursanvändningen för biblioteksverksamheten, är att avsätta medel för att rusta upp och/eller flytta bibliotek

Med nuvarande resurstilldelning kan Stockholms stadsbibliotek endast genomföra basalt underhåll av de befintliga bibliotekslokalerna. Det finns inte medel avsatta för att utveckla nya biblioteksrum i nya stadsdelar. Även möjligheten att förändra rummet, för att bättre stödja utveckling av tjänster och mediebestånd får delvis stå tillbaka för drift och primärt fastighetsunderhåll. På sikt kan detta få konsekvenser för en stad i rörelse, en stad med höga mål för både den ekonomiska tillväxten och den kunskapsmässiga. Ett uppskattat lokalbehov för Stockholms stadsbibliotek fram till 2010 visar att 12-18 bibliotek är i primärt behov av upprustning/moderniseringen..

Investeringskostnaderna för ett nytt, mindre stadsdelsbibliotek, av exempelvis Lumas storlek, uppgår till ca 3-5 miljoner kronor. En genomgripande renovering av ett befintligt, större stadsdelsbibliotek, exempelvis Medborgarplatsens bibliotek, uppgår till ca 12-15 miljoner kronor. Det ger en kostnad motsvarande ca 15 000 kr per kvadratmeter.

Strategier för utveckling av attraktiva och tillgängliga biblioteksrum:

- ett flexibelt förhållningssätt till möjligheten att förändra biblioteksstrukturen utifrån övergripande förändringar i stadsbilden.
- upprustning och modernisering av ytterligare 12-18 av stadens bibliotek
- avsätta medel för detta motsvarande 10 miljoner per år under en 10-årsperiod.
- Stockholms stadsbibliotek återkommer inför varje verksamhetsplan med uppgift om vilka bibliotekslokaler som är aktuella för upprustning.
- vid upprustning prioritera utifrån lokalernas läge och standard
- vid planering av nya stadsdelar aktivt ta ställning till om staden ska etablera och driva nya bibliotek i dessa områden

9. Stadens bibliotek – i rörelse mot det okända

Som enskilda människor stöter vi regelbundet på frågor av mer oväntad natur eller hamnar i situationer vi inte är förberedda på. Möjligheterna att hantera sådana situatio-

ner är beroende av våra tidigare erfarenheter och vår förmåga att anpassa det okända till det vi känner till och har kunskap om.

Även stadens verksamheter ställs med jämna mellanrum inför det okända. Samtidigt är det en självklarhet i en stad som förändras och utvecklas. Stadens bibliotek påverkas direkt av förändringar inom utbildningsområdet med nya mål för lärandet, av högre krav på kompetensutveckling inom yrkeslivet, av nya medier och digitalt utvecklade informationsresurser samt av förändrade sätt att distribuera medier direkt till användaren.

Bibliotek som utgår från de yttre behoven, från medborgarnas och samhällets förändrade rörelser, behöver ha en beredskap för att möta det okända. Utmaningen ligger i konsten att hantera spännvidden mellan det samtida biblioteket och det framtida biblioteket.

Bibliotek i rörelse – en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad - är *ett* sätt att möta och ta emot det okända, ett sätt att skapa utveckling och rörelse framåt.